ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

JOURNAL OF MAMUN SCIENCE

VOLUME 3, ISSUE 5 2025

Tadqiqot uz

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

MA'MUN UNIVERSITETI

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

3 JILD, 5 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

ТОМ 3, НОМЕР 5

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 3, ISSUE 5

ТОШКЕНТ-2025

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «MA'MUN SCIENCE» | JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

№5 (2025) DOI http://dx.doi.org/10.26739/2181-0000-2025-5

Бош муҳаррир: | Главный редактор: Chief Editor:

Urazbayeva Dilbar Abdullayevna
Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
Ma'mun Universiteti NTM

Бош муҳаррир ўринбосари: | Заместитель главного редактора: | Deputy Chief Editor:

Xudoynazarov Egambergan Madrahimovich
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent Ma'mun Universiteti NTM

TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI | EDITORIAL BOARD | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

FILOLOGIYA FANLARI (INGLIZ TILI)
Axmedov Oybek Saporboyevich
Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti
O'rozboyev Abdulla Durdibayevich
Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
Ma'mun Universiteti NTM
Kalandarov Oybek Ruzimbayevich
Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM
Yakubov Muzaffar Kamildjanovich
Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM
Galiyeva Margarita Rafaelovna
Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti
Nasrullayeva Nafisa Zafarovna
Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
Samarqand davlat chet tillari instituti
Cho'ponov Otanazar Otojonovich
Filologiya fanlari doktori (DSc)
Urganch davlat universiteti
Yakubova Matluba Tajibayevna
Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM
Samandarova Lola Sultanovna
Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

FILOLOGIYA FANLARI (RUS TILI)
Cho'ponov Otanazar Otojonovich
Filologiya fanlari doktori (DSc)
Urganch davlat universiteti
Ruzmetov Surojbek Allaberganovich
Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch davlat universiteti

FILOLOGIYA FANLARI (NEMIS)
Yakubova Matluba Tajibayevna
Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch davlat universiteti

FILOLOGIYA FANLARI (O'ZBEK TILI)
Matnazarov Javlanbek Kabulovich
Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

TARIX FANLARI
Anatoliy Sagdullayevich Sagdullayev
Tarix fanlari doktori, professor; akademik
O'zbekiston Respublikasi Fanlar
akademiyasining haqiqiy a'zosi
Ashirov Adhamjon Azimbayevich
Tarix fanlari doktori, professor,
O'zbekiston Respublikasi
Fanlar akademiyasi Tarix instituti.
Goncharov Yuriy Mixaylovich
Tarix fanlari doktori, professor
Altay davlat universiteti Rossiya
Shaydurov Vladimir Nikolayevich
Tarix fanlari doktori, dotsent
Leningrad davlat universiteti Rossiya
Abdullayev Utkir Ismoilovich
Tarix fanlari doktori (DSc),
dotsent Urganch davlat universiteti
Matkarimova Sadoqat Maqsudovna
Tarix fanlari doktori (DSc), dotsent
Ma'mun Universiteti NTM
Abdullayev Timur Pulatovich
Tarix fanlari nomzodi, dotsent
Ma'mun Universiteti NTM
Abdalov Umidbek Matniyazovich
Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
Dotsent Ma'mun Universiteti NTM
Jumaniyozova Mamlakat Tojiyevna
Tarix fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Urganch davlat universiteti
Xo'jamuratov Umarjon Rustamovich
Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch pedagogika instituti

PSIXOLOGIYA FANLARI
Shoumarov G'ayrat Baxromovich
Psixologiya fanlari doktori, professor; akademik
O'zbekiston Respublikasi
Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi
Kryukova Tatyana Leonidovna
Psixologiya fanlari doktori, professor
Kostroma davlat universiteti Belorusiya
Karpinskiy Konstantin Viktorovich
Psixologiya fanlari doktori, professor
Grodno davlat universiteti Belorusiya

IQTISODIYOT FANLARI
Ruzmetov Baxtiyar
Iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ma'mun Universiteti NTM
Sherov Alisher Bakberganovich
Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ma'mun Universiteti NTM
Voronsova Yuliya Vladimirovna
Iqtisodiyot fanlari nomzodi
Moskva davlat boshqaruvi universiteti
Jabborov Umarbek Rustambekovich
Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM
Cho'ponov San'at Otanazarovich
Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM
Niyazmetov Islambek Masharipovich
Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Ma'mun Universiteti NTM

PEDAGOGIKA VA FALSAFA FANLARI
Sardor Sharifzoda O'razboy Tabib o'gli
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ma'mun Universiteti NTM
Matnazarov Javlanbek Kabulovich
Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM
Adilov Zafar Yunusovich
Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

Slepko Yuriy Nikolayevich
Psixologiya fanlari doktori, professor
Yaroslav davlat pedagogika universiteti
Xazova Svetlana Abduraxmanovna
Psixologiya fanlari doktori, dotsent Kostroma davlat universiteti Belorusiya
Kalandarova Madina Baxadirovna
Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM
Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna
Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun Universiteti NTM

TIBBIYOT FANLARI
Yuldashev Baxrom Sobirjanevich
Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Ma'mun Universiteti NTM
Abdullayev Ravshanbek Babajonovich
Tibbiyot fanlari doktori, professor
Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali
Esamuratov Aybek Ibragimovich
Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali
Samandarova Barno Sultonovna
Biologiya fanlari nomzodi, dotsent
Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali
Tajiyeva Zebo Baxodirovna
Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)
Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali
Nazarova Maloxat Berdiboyevna
Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)
Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali
Xudaynazarova Salomat Ruzibaevna
Tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent
Toshkent pediatriya tibbiyot instituti

ILMIY JURNAL TEXNIK KOTIBI
Sultanov Samandar Maxmud o`g`li
Arxeolog (tadqiqotchi pedagog)
Ma'mun Universiteti NTM

Page Maker | Верстка | Саҳифаловчи: Xurshid Mirzaxmedov

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: http://www.tadqiqot.uz/; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: http://www.tadqiqot.uz/; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

FILOLOGIYA

1. Yakubova Matluba Tajiboevna
SHEVAGA XOS LEKSIK BIRLIKLARNING ERKIN SAMANDAR SHE'RIYATIDAGI BADIIY AHAMIYATI....8

2. Rayxan Madaminova
HOFIZ XORAZMIY "DEVON"IDAGI MA'NODOSH SO'ZLAR TAHLILI....17

3. Yangibayeva Nodira, Rahimova Mohigul
HAYOT-MAMOT MOTIVINING IKKI XIL BADIIY TALQINI....25

4. Niyazmetova Shahlo Adamboyevna
ULUG'BEK HAMDAM SHE'RLARIDA PARALLELIZMLARNING QO'LLANILISHI VA O'ZIGA XOSLIGI....31

5. Pirmatova Ozodaxon Saparboyevna
SHOLICHILIK LEKSIKASI VA GURUCHLI TAOM NOMLARINING LEKSIK-GRAMMATIK XUSUSIYATLARI....35

6. Jumanyazova Muxabbat Xusinovna
XORAZM XALQ QO'SHIQLARI LEKSIKASIDAGI AYRIM SO'ZLARNING ETIMOLOGIYASI XUSUSIDA....40

7. Fayzullaeva Rukhshona Lutfulloevna, Melikova Martaba Numonovna
INFLUENCE OF GLOBALIZATION ON THE COMMUNICATION PROCESS....44

8. Raufjon Maxmudov, Anaxon Vapayeva
O'ZBEK VA RUS TILLARI LEKSIKASIDA ENG YANGI QATLAM....51

9. Ихтиёр Бабаназаров
XII АСР ХОРАЗМ ИЛМИЙ-АДАБИЙ МУҲИТИДА МАҲМУД ЗАМАХШАРИЙНИНГ ТУТГАН ЎРНИ....56

10. Rayxan Madaminova
HOFIZ XORAZMIY "DEVON"IDAGI KO'P MA'NOLI LEKSIK BIRLIKLARNING ASARDAGI O'RNI....62

11. Abdullayeva Poshshajon Usmon qizi
FRAZEOLOGIK BIRLIKLAR VA ULARNING O'RGANILISHI....69

12. Matyakubova Surayyo Abdullayevna
OGAHIYNING TARIXIY ASARLARIDA QO'SHMA FE'LLAR SINONIMIYASI....73

13. Xo'jamurodova Iroda Anvar qizi
SEMIOTIKA: NAZARIY ASOSLAR VA TADQIQOTLAR....78

IQTISODIYOT

1. Karimova Madina
XORAZM VILOYATIDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING HUDUDIY XUSUSIYATLARI VA TADBIRKORLIK KO‘NIKMALARINI BAHOLASH............................83
2. Baxtiyarova Sabohat Baxtiyarovna
STRATEGIK MENEJMENTNING O‘ZBEKISTON SHAROITIDAGI TATBIQI.......................91

PEDAGOGIKA

1. Davletov Erkaboy Yusubovich
BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIDA TAYANCH HAYOTIY KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH IMKONIYATLARI...95

2. Usanova Zulfiya Bozorovna
PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING GENEZISI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI....98

3. Odinaeva Gulshoda Shavkatovna
TARBIYA DARSLARI VOSITASIDA O‘QUVCHILARDA IJTIMOIY DAXLDORLIK TUYG‘ULARINI TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI...102

PSIXOLOGIYA

1. Raximov Bobur, Radjapova Dilnura
SHAXS IJTIMOIYLASHUVINING PSIXOLOGIK ASOSLARI...107

TARIX

1. Babajanova Nilufar Alisherovna
QUYI AMUDARYO TARIXIY-GEOGRAFIK REGIONIDA URBANISTIK JARAYONLAR. AHOLINING JOYLASHISHI VA TARIXIY TARAQQIYOT SAHIFASI.................................111

2. Bekchanov Doniyor
XORAZM JADIDLARI QARASHLARIDA DAVLAT VA JAMIYAT HAYOTINI MODERNIZATSIYALASH MASALALARI..115

3. Tajiyeva Umida Rajabboevna
O‘ZBEK XALQI MADANIYATIDA TABIATGA MUNOSABATNING BA’ZI MASALALARI..119

4. Tilovboyeva Mardona Aybekovna
O‘RTA OSIYO MINTAQASI TABIIY-GEOGRAFIK HOLATI, HUDUDIY CHEGARALARI MASALALARIGA DOIR BA’ZI CHIZGILAR..123

5. Исмаилов Улугбек Сапарбой огли
ПРОБЛЕМА ХИЩНИКОВ В ЭКОЛОГИИ ДРЕВНЕГО ПЕРИОДА ХОРЕЗМСКОГО ОАЗИСА..127

6. Rajabova Zuhra Sa’dullayevna, Raximova Intizor Rustamovna
XIX ASR OXIRI-XX ASR BOSHIDA TURKISTONDA TA’LIM TIZIMI TRANSFORMATSIYASINING BA’ZI MASALALARI..132

7. Marimov Muzaffar Erkinovich
XX ASRNING 20-30-YILLARI XORAZM OKRUGIDA SOG‘LIKNI SAQLASH SOHASI VA UNDAGI O‘ZGARISHLAR..137

8. Bekchanov Doniyor
AVAZ O‘TAR QARASHLARIDA JADIDCHILIK G‘OYALARI...141

9. Sultanov Samandar Mahmud o‘g‘li
XORAZM VOHASI VA G‘ARBIY SO‘G‘D HUDUDLARINING GEOGRAFIK SHAROITI, HUDUDIY CHEGARALARI MASALALARI..145

10. Abdullayev Abdurasul Abdulpattoevich
QUR’ONI KARIM OYATLARINI TAVIL QILISHDA ISHORIY TAFSIRLARNI O‘RNI.......149

11. Misrbekova Makhliyo
THE REPRESENTATION OF USTRUSHANA’S HISTORY IN NUMISMATIC SOURCES...155

12. Bekimbetov Bahodir Mirzabaevich
YANGI O‘ZBEKISTONDA OROL FOJIASINI HAL ETISHGA YONDASHUVNING TUBDAN O‘ZGARISHI VA UNING NATIJALARI...161

13. Xayitmuratova Zaynura G‘aybullayevna
QADIMGI MARKAZIY OSIYO XALQLARINING METROLOGIK TIZIMI: O‘LCHOV BIRLIKLARINING PAYDO BO‘LISHI VA RIVOJLANISHI..167

ISSN: 2181-0000
www.tadqiqot.uz
«MA'MUN SCIENCE» JURNALI
ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»
JOURNAL «OF MAMUN SCIENCE»

TARIX

Babajanova Nilufar Alisherovna-
Urganch davlat universiteti,
"Tarix" kafedrasi o'qituvchisi
nilufarbabajanova01@gmail.com

QUYI AMUDARYO TARIXIY-GEOGRAFIK REGIONIDA URBANISTIK JARAYONLAR. AHOLINING JOYLASHISHI VA TARIXIY TARAQQIYOT SAHIFASI

http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.15670145

ANNOTATSIYA

Maqolada Xorazm vohasida qadimdan shakllangan urbanizatsiya jarayonlari arxeologik yodgorliklar va tarixiy manbalar asosida tahlil qilinadi. Sopollitepa, Qang'qa-2, Kuzaliqir kabi yodgorliklar misolida aholi joylashuvi, dehqonchilik va hunarmandchilik faoliyatining rivojlanishi yoritiladi. Xorazmda urbanizatsiya kech boshlangan bo'lsa-da, uning ta'siri keyinchalik butun vohaga yoyilgan.

Kalit so'zlar: Tolstov S.P, Durdiyev D, Pilipko V.N, Masson V.M, Sobirov Q, Sagdullayev A.S, Hakimov Z.A, Suleymanov R, Isamiddinov M.X, Muxammedjanov A.R, Valiev P.S, Pyankov I.V, Vorobeva M.G., Mambetullaev M, Ruzimov S. Quyi Amudarьya, Sarikamiz, Zarafshon vodiysi, Shimoliy Baqtriya, Qang'qa, Jondavlat, Xaitabad, Qiziltepa, Yerqurg'on, Afrasiab, Xiva, Hazarasp.

Бабажанова Нилуфар Алишеровна-
Преподаватель кафедры "История"
Ургенчский государственный университет

УРБАНИСТИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ В ИСТОРИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКОМ РЕГИОНЕ НИЖНЕЙ АМУДАРЬИ. РАССЕЛЕНИЕ НАСЕЛЕНИЯ И ИСТОРИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ СТРАНИЦА

АННОТАЦИЯ

В статье анализируются процессы урбанизации в Хорезмском оазисе на основе археологических и исторических источников. На примерах Сополлитепа и Канкакалъ-2 раскрывается развитие поселений и ремёсел. Урбанизация в Хорезме началась позже, но со временем охватила весь регион.

Ключевые слова: Толстов С.П, Дурдиев Д, Пилипко В.Н, Массон В.М, Собиров К, Сагдуллаев А.С, Хакимов З.А, Сулейманов Р, Исамиддинов М.Х, Мухаммеджанов А.Р, Валиев П.С, Пьянков И.В, Воробъева М.Г., Мамбетуллаев М, Рузимов С, Низовья Амударьи, Сарыкамыш, долина Зарафшон, Северная Бақтрия, Кангка, Жандавлат, Хаитабад, Қызылтепа, Еркурган, Афрасиаб, Хива, Хазарасп

Babajanova Nilufar Alisherovna-
Urganch State University Teacher
of the “History” department

URBANISTIC PROCESSES IN THE HISTORICAL-GEOGRAPHICAL REGION OF LOWER AMUDARYA. POPULATION SETTLEMENT AND HISTORICAL DEVELOPMENT PAGE

ABSTRACT

The article analyzes early urbanization in the Khorezm oasis based on archaeological and historical sources. It highlights settlement development and craftsmanship through sites such as Sopollitepa and Qang‘qa-2. Although urbanization in Khorezm began later than in other regions, it eventually spread across the entire area.

Key words: Tolstov S.P, Durdiev D, Pilipko V.N, Masson V.M, Sobirov Q, Sagdullaev A.S, Hakimov Z.A, Suleymanov R, Isamiddinov M.X, Mukhammedjanov A.R, Valiev P.S, Pyankov I.V, Vorobeva M.G., Mambetullaev M , Ruzimov S. Lower Amudarya, Sarikamiz, Zarafshan valley, Northern Bactria, Kangqa, Jondavlat, Khaitabad, Qiziltepa, Yerkurgan, Afrasiab, Khiva, Hazarasp.

KIRISH VA DOLZARBLIGI

Tevarak atrofni cheksiz sochma to‘lqinsimon barxanlarni aks ettirgan qum uyumlari oralig‘ida joylashgan Orol turli atamadagi adabiyotlarda “Xorazm” etnotoponomikasi qayd qilingan. Voha to‘rt tomoni ochiq, sharqda Qizilqum va g‘arbda Qoraqum sahrosi okeanlari o‘rab olganligi bois odamzodning kelib joylashishi, kundalik faoliyatlarini olib borishiga noqulayligi deb faraz qilinsa, Amudaryo ming-minglab yillar mobaynida suv tarkibidagi mineral moddalarni qamrab olgan loyqalarni yotqizishi natijasida vujudga kelgan sernam va serunum tekislik ekin-tekinlikni olib borishiga keng imkoniyatni hosil qilganligi bor gap. Aholining joylashishi, tabiiy resurslardan foydalanishi va tarixiy taraqqiyot rivojlanishi bir xil darajada kechgan emas.

Shu maqolada qadimdan (tosh davri so‘nggi bosqichidan) joylashgan ajdodlarimiz tarixiy davr, uning turli bosqichlarida tabiat burxonlari, Amudaryo injiqliklariga ko‘nikib, hayot va ijod uyg‘unligi natijalarini yoritish maqsad qilingan.

METODLAR VA O‘RGANILISH DARAJASI

Mazkur maqolada urbanistik jarayonlar tarixini yozma manbalar va aholi turar-joylarda keng qamrovli ravishda olib bormagan arxeologik izlanishlar natijalarini umumlashtirgan holda yoritiish imkoniyati mavjud. Xorazm pasttekisligida axolining hayot va ijod uyg‘unligi muqaddas ilk yozma manba Avestoda “Kvadrat Vara” atamasiga S.P.Tolstov ilk monografiyasida “Kvadrat vara” konstruktiv tuzilishi “Yima varaning to‘rt tomonida odamlar yashash uchun uy-joy qildi, chorva uchun otar qurdi. O‘sha joyga u suv o‘tkazdi, o‘sha yerda barcha tomonidan yopiq joyda, uy, toq, hovli qurdi” deb qayd qilingan ma’lumotga e’tibor bergan [1]. Mil.avv.VII asrga oid bo‘lgan “Avesto” zamonasida O‘zbekistonning muayyan tabiiy-iqtisodiy hududlarda to‘rt tomoni mudofaa devorlar bilan o‘rab olingan arxeologik yodgorliklar arxeologik jihatidan o‘rganilgan. D.Durdiyev ma’lumotiga ko‘ra, Xorazm vohasi janubiy chegarasi yaqinida Dovdon irmog‘i Quyi havzasi sohili hududga ulangan Qang‘qaqir balandligida Qang‘qa-2 turar joyida olib borgan arxeologik ashyosi mil.avv-gi VII-VI asr o‘rtalariga, u ahamon davlati hukmdori Kir II harbiy harakati natijasida faoliyati yakun topgan degan xulosaga kelgan [2]. Tadqiqotchi xronologik sanada xatoga yo‘l qo‘ygan, mil.avv-gi VI asr o‘rtalarida fors davlati vujudga kelgan, darrov qo‘shni hududlarda harbiy harakatlarni olib bormagan. Shuningdek, tadqiqotchi Qang‘qaqir balandligi atrofini qamrab olgan urbanistik jarayonga e’tibor qaratmagan. Qang‘qa-2 yodgorligi qaysi hududdan kelib joylashgan o‘troq hayotni olib borgan aholi tarkibidagi faoliyat olib borgan hunarmandlari faoliyati natijasi bilan bog‘liqligi to‘g‘risida fikr-mulohazalari ham kuzatilmaydi.

V.N.Pilipkoni Amudaryo o‘rta qismi so‘l sohili hududiga tutashib ketgan balandlikda ziroatkor axoli tomonidan bunyod qilingan [3]. Shimoliy Baktriya, Zarafshon vodiysi ekin-tekinlikka qulay hududlar o‘troq aholi hayot va ijod uyg‘unligi bo‘lgan turar-joylarda, qurilishi yuqorida qayd qilingan xronologik davrga oid bo‘lgan. Masalan, Surxon vohasida Sherobod dehqonchilik

vohasida Jondavlat [4]. Jarqurg'on sug'orilish regionida Xaitabad [5], Shurchi tumani Mirshode qishlog'ida Qiziltepa [6], Qashqadaryo vohasida Yerqurg'on [7], O'rta Zarafshonda Afrasiab, [8], Buxoro vohasida Buxoro madaniy-xujalik markazlari bosh shaharlarida hamda etnik munosabatlar kechgan [9]. Odoytepa aholisi son miqdori oshganligi sabab, qo'shni hududlarga o'zlashtirish siyosatini olib borishi munosabati bilan turar-joylar qurishga, ular o'z navbatida ilk mikrovohalar markazini aylanib, etnik munosabatlar kechgan. Masalan, Odoytepalik hunarmandlar binokorlik bilimini Kuzaliqirda me'moriy jihatidan qo'llaganlar. Yodgorlikni qurilishi mil.avv. VI asrga oid bo'lgan. I.V.Pyankov Xorazm vohasi urbanistik jarayonni aks ettirgan Kuzaliqirning qurilishi, paxsa va xom g'ishtdan ikki qatorli mudofaa devor o'rab olinishi, kulolchilik ashyolarini charxda yasalishini ahamoniy hukmronligi bilan bog'laydi" degan fikriga qo'shilish mumkin [10].

Shu ma'noda tadqiqotchi fikr-mulohazasini ijodiy rivojlantirish imkoniyati mavjud, ya'ni Odoytepa, Kuzaliqir, Qang'aqalalar vohaning janubiy chegaralarida qurilgan, shu sababdan mil. avv. IX-VIII va VII asrlarda Xorazm hududi urbanistik jarayonlardan xoli bo'lgan. Xuddi shu Odoytepalik axolini yangi avlodlari Amudaryo o'ng va so'l hududlarini o'zlashtirish tadbiri olib borilishi natijasida mil. avv. VI asr so'nggi choragida Amudaryo o'ng sohilida Yonboshqala balandligi Oqchadaryo havzasi hududi atrofida mil. avv. V asrda Ding'ilьja, so'l sohilda Xiva va Hazarasp yodgorliklari bino qilingan. [11,12,13].

Obyektivlik, tarixiy-xronologik talqin, nazariy-qiyosiy taxlil, munozara, umumlashtirish, mantiqiy xulosa, arxeologiya, etnografiya, etnografiya fanlari yutuqlaridan foydalanildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Xorazm ekspeditsiyasi xodimlarining Uzboy, Sariqamishbuyi, Quyi Amudaryo va Sirdaryo quyi havzasida arxeologik qidiruv natijasida ro'yxatga olingan arxeologik yodgorliklarida keng qamrovli ravishda olib borgan tekshirish ishlari natijalariga asoslanib, urbanizatsion jarayonlarning yoyilishi, bosqichlari. Albatta Amudaryo o'ng va so'l sohili hududlarini urbanistik jarayonlar bir xronologik davrda qamrab olgan emas, uning tarqalishi tarixiy davrini aniqlashtirish masalalari taxlil qilinadi.

Natijalar bo'yicha quyidagilar qayd qilindi. Natijalarda esa, Xorazm vohasi Janubiy hududlariga urbanistik jarayonning issiq shabadalari kirib kelishi natijalari qarab chiqiladi. Shu ma'noda axolining ma'lum hududda zich joylashishi, ishlab chiqarishi yo'lga quyilishi migratsion jarayonlar ta'sirida shakllangan, qo'shni hududlarga yoyilish ob'ektlari, urbanistik jarayonlarni bosqichma-bosqich Amudaryo o'ng va so'l sohil hududlarda qamrab olish natijalari qayd qilindi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekistonning issiq mintaqasi Surxon vohasini bronza davri ikkinchi yarmida qamrab olgan Sharq urbanizatsiyasi ta'sirida shaharsozlik madaniyati asosi bo'lgan Sopollitepa axolisi moddiy va ma'naviy madaniyati urbanistik jarayon bilan bog'liqligi to'g'risida xulosaga kelindi. Sopollitepalik axoli ma'lum bir geografik o'rinda kvadrat shaklda turar-joyda istiqomat qilib, shaxarsozlik madaniyatiga asos solganligi, uning ta'siri keyinchalik qo'shni hududlarga yoyilishi natijasida yangi-yangi dehqonchilik vohalari, uning yer yuzasini tubdan o'zgartirgan turar-joylar bino qilinishi xulosalar qayd qilindi. Sopollitepalik aholi moddiy va ma'naviy madaniyati ta'sirida urbanistik jarayonlar mil. avv. VI asr so'nggi choragida Xorazm vohasini qamrab olinganligi to'g'risida xulosalar qayd qilindi.

Takliflar quyidagicha qayd qilindi:

- Xorazm vohasida urbanistik jarayonlar boshqa tabiiy-geografik regionlarga qaraganda kech qamrab olishiga bo'lgan omillarni izohlash.
- Xorazm vohasining O'zbekiston tarixida egallagan o'rnini aniqlashda urbanistik jarayonlar omillarni chuqur o'rganish;
- Urbanistik jarayon jamiyat taraqqiyoti "Lokomativi" atamasini izohlash.

Iqtiboslar/References/Сноски

1. Tolstov S.P. Drevniy Xorezm-M.: SGU, 1948- S.80.
2. Durdiev D. Kanga-2 poselenie epoxi pozdney bronzi // Problemi arxeologii Turkmenistana-Ashxabad, «Ilim» 1984-S.31-37.

3. Pilipko V.N. Raskopki v Deynauskom rayone Chardjauskoy oblasti // AO 1974-M.: Nauka, 1975-S.528.
4. Masson V.M. Problema drevnego goroda i arxeologicheskie pamyatniki Severnoy Baktrii //Perspektivi issledovaniya //drevnyaya Baktriya-Leningrad,:Nauka, 1974-S.5.
5. Sabirov K. Oboronitelnie soorujeniya drevnix poseleniy i gorodov Sredney Azii (VI tis. do.n.e- IV v.n.e. Avtoref.diss.kan.ist.nauk.-M.: 1976-S 6.
6. Sagdullaev A.S. Xakimov Z.A. Arxeologicheskoe izuchenie gorodisha Kiziltepe / po itogam rabot 1973-1974 gg //Baktriyskie drevnosti –Leningrad; Nauka, 1976-S.24-29.
7. Suleymanov R. Poyavlenie goroda na Erkurgane v protsesse urbanizatsii i slojenie gosudarstvennosti na territorii Uzbekistana // O'zbekiston tarixi- Tashkent.:Fan, 1999- № 2-14-22.
8. Isamiddinov M.X. Genezis gorodskoy kulturi Samarkandskogo Sogda Avtoref.diss.dokt.ist.nauk, Samarkand.2000. 42 s.
9. Muxamedjanov A.R, Valiev P.S. Raboti Buxarskogo otryada //AO 1977-M.:Nauka, 1978-S.531-532.
10. Pyankov I.V. Xorezm v antichnoy pismennoy traditsii // Xorezm i Muxammed al-Xorezmi v Mirovoy istorii i kulture –Dushanba, : «Donish» 1983-s.43-44.
11. Vorobeva M.G. Dingildje. Usadba seredini I tisyacheletiya do.n.e. drevnem Xorezme //MXE,-M; Nauka, 1973. Vip-9-S. 5-17.
12. Mambetullaev M. Istoriya i kultura Xorezma antichnoy epoxi /goroda i poseleniya v IV v.do.n.e- IV v.n.e.). Avtoref.diss.dokt ist. Nauk 1994-S.8.
13.Sabirov K, Ruzimov S. Arxeologicheskie raboti v Xazaraspe // Vestnik KKOANRUz- Nukus. 2003 № 3-4- S.108-109.

ISSN 2181-9696

Doi Journal 10.26739/2181-9696

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

3 JILD, 5 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

ТОМ 3, НОМЕР 5

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 3, ISSUE 5

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: http://www.tadqiqot.uz/; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: http://www.tadqiqot.uz/; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000